

Damien Millet - Eric Toussaint

SUOČAVANJE SA DUŽNIČKOM KRIZOM U EVROPI

Jedno od obeležja krize finansijskog sektora, koja je počela 2007. godine u Sjedinjenim Američkim Državama i brzo se proširila na Evropu, jeste entuzijizam koji su pokazale zapadnoevropske banke (posebno nemački i francuski bankari,¹ ali i belgijski, holandski, britanski, luksemburški i irski) koristeći fondove pozajmljene ili donirane od Federalnih rezervi i ECB-a, kako bi povećale kredite nekolicini zemalja evro-zone između 2007. i 2009. godine (Grčka, Irska, Portugalija, Španija), sočno profitirajući od viših kamatnih stopa. Na primer: u periodu između juna 2007. (početak dužničke krize) i septembra 2008. godine (stečaj *Lehman Brothers*-a) krediti privatnih zapadnoevropskih banaka Grčkoj porasli su za 30%, sa 120 na 160 milijardi evra. Zapadnoevropski bankari bili su vrlo zainteresovani da zajme novac evropskoj periferiji i to svakome ko je bio spreman da se zaduži. Nezadovoljni rizicima u poslovanju sa dužničkim tržištima preko Atlantika, novcem štediša koji su greškom imali poverenja u njih, oni su ponovili istu stvar u Grčkoj, Portugaliji i Španiji... I zaista, činjenica da su neke od perifernih zemalja bile u evro-zoni uverila je bankare zapadne Evrope da će vlade, Evropska centralna banka (ECB) i Evropska komisija doći u pomoć u slučaju problema. Nisu pogrešili.

U vreme velikih turbulencija u evro-zoni od proleća 2010, ECB je kreditirala privatne banke po povoljnoj stopi od 1%, a ove banke su zauzvrat zahtevale mnogo veću kamatnu stopu od zema-

lja kao što su Grčka: od 4 do 5% na tromesečne kredite, oko 12% kamate na desetogodišnje hartije od vrednosti. Banke i drugi institucionalni investitori pravdali su takve zahteve kao „podrazumevani rizik“ jer posluju sa takozvanim „rizičnim“ zemljama. Kao posledica toga kamatne stope su značajno povećane: kredit MMF-a i Evropske unije Irskoj dostigao je 6.7%, u poređenju sa 5,2% Grčkoj, šest meseci ranije. U maju 2011, desetogodišnje grčke kamatne stope premašile su 16,5%, što znači da bi Grčka mogla da se zaduži samo na tri ili šest meseci, ili da se obrati MMF-u i drugim evropskim vladama. Do sada, ECB je morala da garantuje za dugove privatnih banaka kupujući od njih državne hartije od vrednosti... uprkos deklarativno usvojenoj politici protiv direktnog kreditiranja država.

Pokušavajući da minimalizuju rizike, francuske banke smanjile su svoju finansijsku izloženost u Grčkoj 2010. godine. To je ulaganja „istopilo“ za 44%, snizivši ih sa 27 na 15 milijardi dolara. Nemačke banke su slično postupile: njihova direktna izloženost opala je za 60%, sa 16 na 10 miliona evra od maja 2010. do februara 2011. godine. MMF, ECB i evropske vlade postepeno zamenjuju banke i druge privatne finansijere. ECB drži 66 milijardi evra u grčkim hartijama od vrednosti (20% grčkog javnog duga), koje je stekla od banaka na sekundarnom tržištu. MMF i evropske vlade pozajmle su 33,3 milijardi evra do maja 2011. godine. Svoje kredite će i dalje povećavati. Ali to nije sve – ECB je prihvatila ekvivalent u iznosu od 120 milijardi u grčkim dužničkim hartijama od vrednosti kao garanciju (kolateral) za kredite date Grčkoj sa kamatnom stopom od 1,25%. Ista stvar učinjena je sa Irskom i Portugalijom.

¹ Krajem 2009, samo nemački i francuski bankari drže 48% španskog spoljnog duga u obveznicama (francuske banke drže 24% ovih dugova), 46% portugalskih obveznica (francuske banke drže 30%) i 41% grčkog duga u obveznicama (francuske banke vode sa 26%).

Na ovom mestu možemo naći sve segmente upravljanja dužničkom krizom Trećeg sveta sprovođenjem Brejdijevog plana.² Na početku krize koja je izbila 1982, MMF i vlade velikih sila, pre svega SAD i Velike Britanije, došle su u pomoć severnim privatnim bankama koje su preuzele ogroman rizik dajući zajmove zemljama juga, posebno Latinske Amerike. Kada su se zemlje, kao što je Meksiko, našle u situaciji da ne mogu da oplate dug zbog uzajamnog uticaja rasta kamatnih stopa i pada njihovih izvoznih prihoda, MMF i zemlje Pariskog kluba pozajmile su im kapital pod uslovom da nastave otplatu i sprovedu planove štednje (zloglasni plan strukturnog prilagođavanja). Onda, kako se dug juga „naduvao“ zbog tzv. efekta lavine (kao što sada vidimo da se dešava u Grčkoj, Irskoj, Portugalu i drugde u EU), oni sprovedu Brejdijev plan (nazvan po sekretaru trezora SAD iz tog doba) koji uključuje restrukturiranje duga glavnih naroda-dužnika njegovom zame-nom hartijama od vrednosti. U nekim slučajevima obim duga smanjen je za 30% i nove hartije od vrednosti (Brejdijeve obveznice) garantovale su fiksnu kamatnu stopu od oko 6%, što predstavlja veliku dobit za bankare. Ovo je takođe obezbedilo nastavak politike štednje pod upravom MMF-a i Svetske banke. Na duge staze, ukupan iznos duga je ipak povećan i iznosi otplate bili su ogromni. Ako se uzme u obzir samo neto bilans između pozajmljenog i otplaćenog iznosa, od kada je Brejdijev plan sproveden, zemlje u razvoju vratile su poveriocima ekvivalent u iznosu od šest Maršalovih planova, ili oko 600 milijardi dolara. Nije li nužno izbeći ponavljanje ovakvog scenarija? Zašto bismo prihvatili da ekonomska i socijalna prava ljudi još jednom budu žrtvovana na oltaru bankara i ostalih gospodara finansijskih tržišta?

Prema poslovnim bankama *Morgan Stanley* i *J.P. Morgan*, procenjuje se da je verovatnoća da Grčka neće ispuniti dužničke obaveze iznosila 70% u maju 2011, u odnosu na 50% dva meseca ranije. Dana 7. jula 2001, agencija za kreditni rejting *Mudy's* stavlja Portugal u kategoriju dužnika visokog rizika. To je dodatni razlog da se dug ukine: on mora biti revidiran uz učešće građana kako bi se ukinuo njegov nelegitimni deo. Ako se to ne uradi, žrtve krize će služiti kaznu doživotne robije, sve u korist bankara koji snose krivicu. Ovo je jasno vidljivo u slučaju Grčke: „terapije“ štednje dolaze jedna za drugom, a poboljšanja u državnoj kasi nema. Isto će se desiti u Portugalu, Irskoj i Španiji. Veliki deo duga je nelegitiman zato što je rezultat politike koja favorizuje samo neznatnu

manjinu stanovništva na račun ogromne većine građana.

U zemljama koje su se sporazumele sa Trojkom (MMF, EU i ECB), novi dugovi nisu samo nelegitimni, već i stravično nepravedni, iz tri razloga: 1. krediti su dati pod uslovima koji narušavaju ekonomska i socijalna prava velikog dela stanovništva; 2. zajmodavci ucenjuju ove zemlje (ne postoji stvarna autonomija dužnika); 3. zajmodavci prave beskrupulozan profit posredstvom previsokih kamatnih stopa (na primer, banke Francuske i Nemačke zajme za 2% na finansijskim tržištima, a onda zajme Grčkoj i Irskoj za više od 5%; privatne banke zajme za 1,25% od ECB-a i plasiraju Grčkoj, Irskoj i Portugalu kredite za više od 4% na tri meseca). Prikladno je da zemlje kao što su Grčka, Irska, Portugalija i zemlje istočne Evrope (i izvan EU, kao što je Island), odnosno zemlje izložene špekulantskim ucenama, pribegnu jednostranom moratorijumu na otplatu javnog duga. To je neizbežno sredstvo za ponovno uspostavljanje odnosa snaga u njihovu korist. Ovaj predlog postaje popularan u zemljama koje su najteže pogođene krizom.

Javni dug mora da bude revidiran pod kontrolom građana. Cilj revizije jeste da poništi/odbaci nelegitimni deo javnog duga i da smanji njegov ukupni bilans.

Obimno smanjenje javnog duga je nužan, ali ne i dovoljan uslov da se zemlje Evropske unije izvu-ku iz krize. To mora biti zaokruženo čitavim nizom značajnih mera u različitim oblastima: oporeziva-nje, prenos bankarskog sektora u javni domen, podružtvljenje drugih ključnih privrednih sektora, smanjenje radnog vremena uz očuvanje prihoda i obezbeđivanje kompenzatornih poslova itd.³

Aktuelna stravična nepravda nazadne politike u Evropi snažno podstiče mobilizaciju „besnih“ (*indignés*) u Španiji, Grčkoj i drugde. Zahvaljujući ovim pokretima, koji narastaju tokom ustanka naroda u Severnoj Africi i na Bliskom istoku, u prilici smo da vidimo ubrzanje istorije. Pitanje javnog duga poziva na odlučan odgovor.

Tekst je ustupljen za prevod i objavljivanje ljubaznošću autora.

Izvor: Éric Toussaint *Facing the Debt Crisis in Europe* <http://www.counterpunch.org/2011/07/15/facing-the-debt-crisis-in-europe/>

Prevod sa engleskog: Dušan Maljković

Redaktura: Miloš Jadžić

2 Éric Toussaint *The World Bank: A Critical Primer*, Pluto Press, London, 2008, pog. 15.

3 V. <http://www.cadtm.org/Eight-key-proposals-for-another>

Éric Toussaint

OSAM KLJUČNIH PREDLOGA ZA DRUGAČIJU EVROPU

Kriza je uzdrmala Evropsku uniju do samog temelja. Javni dug guši nekoliko zemalja koje je finansijsko tržište teško pogodilo. Sa vladama posvećenim ovom problemu, koje potpomažu i podržavaju Evropska komisija (EK), Evropska centralna banka (ECB) i MMF, finansijske institucije odgovorne za krizu zarađuju puno novca, dok spekuliraju o vladinom dugu. U međuvremenu, vlasnici preduzeća iskoristili su situaciju da pokrenu ofanzivu protiv socijalnih i ekonomskih prava većine.

Javne deficite ne treba rešavati smanjenjem finansiranja socijalnih programa, već povećanjem prihoda od poreza nastalih kao rezultat učinkovitih mera protiv utaje poreza, povećanjem poreza na kapital, finansijske transakcije, lično bogatstvo i veće prihode. Da biste smanjili javni deficit, treba da smanjite izdatke za vojsku, kao i druge troškove koji su socijalno nepodnošljivi i štetni po životnu sredinu. Nasuprot tome, od suštinske je važnosti povećanje finansiranja socijalnih programa, makar samo kako bismo smanjili posledice ekonomske depresije. Razmišljajući izvan okvira ove „zaštitne pozicije“, trenutnu krizu treba posmatrati kao priliku da se odvojimo od kapitalističkog načina razmišljanja i ostvarimo radikalne promene u društvu. Nova logika koju treba razviti mora odbaciti ideju „produktivizma“, uzeti u obzir prirodno okruženje, ukloniti sve oblike represije (na osnovu rase, pola ili drugih kriterijuma), te podržati univerzalni pristup zajedničkim dobrima (*common goods*).

Da bismo postigli ovaj cilj, moramo izgraditi front protiv krize na lokalnom i evropskom nivou, kako bismo okupili dovoljno energije da stvorimo ravnotežu moći povoljnu za primenu radikalnih rešenja usredsređenih na socijalnu pravdu i brigu za životnu sredinu. Već u avgustu 2010, CADTM¹ je ponudio nacrt osam alternativnih predloga za rešenje krize u Evropi.² Središnja tačka predstavlja poništenje nelegitimnog dela javnog duga. U tom cilju, CADTM preporučuje sprovođenje revizije pod kontrolom građana, koja bi trebalo, u nekim slučajevima, da ide zajedno sa jednostranom i suverenom suspenzijom otplate. Cilj revizije

je da poništi nelegitimni deo javnog duga i da se snažno smanji njegov ostatak.

Obimno smanjenje javnog duga je neophodno, ali ne i dovoljno da bi zemlje EU izašle iz krize. Mora da bude dopunjeno ozbiljnim merama u raznim oblastima.

1. REVIZIJA JAVNOG DUGA ZARAD UKIDANJA NJEGOVOG NELEGITIMNOG DELA.

Značajan deo javnog duga u zemljama EU je nelegitiman, jer proizilazi iz smišljene politike vlada koje su odlučile da sistematski daju prednost bogatim klasama na štetu ostalih članova društva. Poreske olakšice na viša primanja, lično bogatstvo i profit privatnih preduzeća doveli su do toga da vlasti povećaju javni dug kako bi smanjile pad vladinih prihoda. Takođe su podigle poreska opterećenja na niska primanja što pogađa većinski deo stanovništva. Štaviše, u periodu od 2007-2008. godine kaucija (*bail out*) za privatne finansijske institucije odgovorne za krizu predstavljala je ogromnu potrošnju javnog novca i brz rast javnog duga. Smanjenje prihoda zbog krize koju su izazvale privatne finansijske institucije još jednom je moralo da se finansira ogromnim zaduživanjima. Takav kontekst jasno pokazuje nelegitimnost značajnog dela javnog duga. U slučaju nekolicine zemalja koje su učenjene od strane finansijskih tržišta, moramo tome dodati i druge očigledne izvore nelegitimnosti. Od 2008. godine pa nadalje, javni novac je pozajmljen od privatnih banaka (i drugih privatnih finansijskih institucija), koje su koristile novac koji dobijaju po veoma niskim kamatnim stopama od centralne banke za špekulativne delatnosti i pritisak na vlade da povećaju iznose koje im plaćaju. U zemljama kao što su Grčka, Mađarska, Letonija, Rumunija i Irska, zajmovi MMF-a dati su pod uslovima koji su usmereni protiv ekonomskih i socijalnih interesa stanovništva. Što je još gore, ovi uslovi ponovo pogoduju bankama i drugim finansijskim institucijama. Stoga, imaju se smatrati nelegitimnim. Na kraju, u nekim slučajevima vlade su išle i protiv volje naroda: na primer, dok je u februaru 2011. godine velika većina Iraca glasala protiv stranaka koje su

1 CADTM tj. *Committee for the Abolition of Third World Debt* (Komitet za ukidanje duga Trećeg sveta) – prim. prev.

2 Vidi <http://www.theCADTM.org/Debt-a-boo...>

obećavale više novca bankarima i prihvatile uslove koje nameće Evropska komisija i MMF, nova koaliciona vlada vodila je istu politiku kao i prethodne. Uopšte, u mnogim zemljama zakonodavna grana vlasti marginalizovana je politikom koju sprovodi izvršna vlast nakon sporazuma sa Evropskom komisijom i MMF-om. Izvršna vlast tada podnosi na usvajanje ovaj dogovor parlamentu, koji onda mora da ga „uzme ili ostavi“. U nekim slučajevima, organizovane su rasprave bez glasanja o svim važnim pitanjima. Jača težnja izvršne vlasti da parlament pretvori u njoj potčinjenu instituciju.

U tako problematičnoj situaciji, znajući da će nekoliko zemalja uskoro morati da se suoči sa neprijatnim nedostatkom novca, i da je otplata nelegitimnog duga po definiciji neprihvatljiva, moramo progovoriti glasno i jasno u prilog ukidanju takvog duga. Troškove opoziva duga moraju da snose privatne finansijske institucije, odnosno oni odgovorni za krizu.

Zemlje kao što su Grčka, Irska, Portugalija i one u istočnoj Evropi (ili izvan EU, kao što je Island), odnosno zemlje koje su ucenjene od strane špekulanata, MMF-a i drugih tela kao što je Evropska komisija, trebalo bi da upute poziv za jednostrani moratorijum na otplatu javnog duga. Ovaj predlog dobija veliku podršku u zemljama koje su najteže pogođene krizom. U Dublinu, krajem novembra 2010, u telefonskom istraživanju koje je uključilo 500 ljudi, 57% Iraca dalo je prednost obustavi plaćanja duga u odnosu na prijem hitne pomoći od MMF-a i EU. „Nećemo da platimo – kažu ljudi!“ bio je naslov u najuticajnijem nedeljniku ostrva *Sunday Independent*-u. CADTM tvrdi da takav jednostrani moratorijum mora da se izvede zajedno sa revizijom javnih kredita (uz učešće građana). Revizija treba da ponudi vladi i javnosti potrebne dokaze i argumente da otkáže odnosno odbaci deo duga za koji je utvrđeno da je nelegitiman. Međunarodno pravo i različiti nacionalni zakoni daju pravni osnov za takav jednostrani, suvereni akt otkazivanja tj. odbacivanja duga.

Iskustvo rada na problemu duga na jugu podstiče CADTM da upozori dužničke zemlje na opasnost od nedovoljnih mera kao što je npr. uvođenje isključivo suspenzije otplate, koja može da se pokaže kontraproduktivnom. Potreban je moratorijum bez obračuna kamate na zakasnele otplate kredita.

U drugim zemljama poput Francuske, Velike Britanije ili Nemačke, imperativ možda ne predstavlja poziv na jednostrani moratorijum tokom revizionog perioda. Ipak, revizija mora da se sprovede kako bi se utvrdio obim otkazivanja tj. odbacivanja duga na koji se poziva. Ukoliko međunarodno

ekonomsko okruženje nastavi da opada, obustava plaćanja može biti na dnevnom redu čak i u zemljama koje su mislile da ih ne mogu uceniti strani privatni kreditori.

Učešće građana predstavlja *conditio sine qua non* kako bi se osigurala objektivna i transparentna revizija. Odbor za reviziju mora da sadrži razne organe vlasti, stručnjake u oblasti revizije javnih finansija, ekonomiste, pravnike, ustavobranitelje, kao i predstavnike društvenih pokreta. Ovo će omogućiti da se utvrdi i zahteva odgovornost učesnika u procesu zaduživanja, bilo na nacionalnom ili međunarodnom nivou. Ukoliko sadašnja vlada ne pristane na reviziju duga, mora se ustanoviti revizioni odbor građana, bez učešća vlade.

U svakom slučaju, legitimno je da privatne institucije, kao i oni sa visokim primanjima koji imaju dužničke hartije od vrednosti, snose teret otkazivanja nelegitimnog suverenog duga, jer su u velikoj meri odgovorni za krizu, a takođe su od nje profitirali. Takav predlog predstavlja minimalno uvođenje društvene pravde. Važno je stvoriti pouzdan krug osiguranika, kako bismo obešteli osobe sa niskim i srednjim primanjima.

Ako revizija pruži dokaze o zločinima koji se odnose na nelegitimni dug, njihovi počinioci moraju biti strogo kažnjeni, plaćajući naknadu i služeći kazne zatvora kao što i priliči težini njihovog prestupa. Organi vlasti koji su ugovorili nelegitimne kredite moraju da snose odgovornost.

Što se tiče legitimnog dela duga, trebalo bi prioritetno poverioce da pokušaju smanjiti glavnice i kamate, kao i da odlože dospeće. Opet, pozitivna diskriminacija u korist malih nosilaca javnih dužničkih hartija od vrednosti treba da obezbedi da oni budu isplaćeni. Štaviše, iznos u državnom budžetu izdvojen za povraćaj duga mora da se popunjava u zavisnosti od ekonomskih uslova, sposobnosti državnih organa da vrate dug i složene prirode izdataka za socijalne programe. Inspiracija treba da nam bude Nemačka nakon Drugog svetskog rata. Londonski sporazum iz 1953. godine o nemačkom spoljnom dugu (koji je, između ostalih mera, smanjio glavni dug za 62%) predviđa da rata duga ne može da pređe 5% godišnjeg izvoznog prihoda.³ Mogli bismo da definišemo sličan odnos: iznos otplate duga ne može preći 5% prihoda države. Takođe moramo da odredimo pravni okvir kako bi se izbeglo ponavljanje krize koja je počela u periodu od 2007-2008, uključujući i zabranu društvene preraspodele privatnih dugova,

3 V. Éric Toussaint *The World Bank: a Critical Primer*, Pluto Press, London (2008), poglavlje 4.

stalnu reviziju politike javnog duga uz učešće građana, ukidanje primene zakonskih ograničenja na zločine koji se odnose na nelegitimni dug, neprihvatljivost nelegitimnog duga i tako dalje.

2. ZAUSTAVITI PLANOVE ZA ŠTEDNJU, ONI SU NEPRAVEDNI I SAMO POGORŠAVAJU KRIZU.

Vlade evropskih zemalja su odlučile da, u skladu sa MMF-om, zahtevaju i nameću stanovništvu stroge politike štednje, uz smanjene javne potrošnje, uključujući i masovna otpuštanja državnih službenika, zamrzavanje ili smanjenje njihovih plata, smanjen pristup nekim vitalnim javnim službama i socijalnoj zaštiti i podizanje starosne granice penzionisanja. S druge strane, javna preduzeća su tražila – i dobila – povećanje cena, dok su troškovi zdravstvene zaštite i obrazovanja porasli. Sve je češće uvođenje izrazito nepravednih, visokih indirektnih poreza, kao što je porez na promet (PDV). Javna preduzeća u sektorima otvorenim za konkurenciju masovno su privatizovana. Sprovedene politike štednje dostigle su nivo koji nije viđen još od Drugog svetskog rata. Navodni lekovi dodatno su pogoršali posledice krize, a njihov glavni cilj ostaje zaštita interesa vlasnika kapitala. Ukratko: šampanjac za bankare, a kikiriki za radnike, penzionere i nezaposlene!

Međutim, ljudi su sve manje i manje spremni da trpe nepravdu takvih reformi, koje *de facto* predstavljaju veliko društveno nazadovanje. Nadničari, nezaposleni i domaćinstva sa niskim prihodima najviše su prisiljena da omoguće vlastima da vrate dug poveriocima. U međuvremenu, žene su najviše pogođene, jer sadašnja organizacija patrijarhalnog društva i privrede jeste takva da one snose teret katastrofalnih posledica privremenih i loše plaćenih poslova, kao i poslova sa skraćenim radnim vremenom. Takođe su neposredno izložene uticaju propadanja javnih socijalnih službi. Naša borba nametanja drugačijeg načina razmišljanja mora da ide ruku pod ruku sa borbom za potpunim poštovanjem prava žena.

3. USPOSTAVITI REALNU EVROPSKU FISKALNU PRAVDU I PRAVEDNU PRERASPODELU BOGATSTVA. ZABRANITI TRANSAKCIJE SA „PRAVNIM“ I „PORESKIM RAJEVIMA“. BORITI SE PROTIV OBIMNE FISKALNE PREVARE KOJU SU POČINILA NAJVEĆA I NAJUSPEŠNIJA PREDUZEĆA.

Od 1980. godine, stopa direktnih poreza na najviše prihode i dobit najvećih preduzeća u stalnom

je padu u Evropskoj uniji. Između 2000. i 2008, poreska stopa na najviši dohodak pala je za 7%, dok je stopa poreza na najveću dobit pala za 8,5%. Ove stotine milijardi evra od poreskih olakšica uglavnom su otišle špekulantima i najbogatijim članovima društva, uvećavajući i dalje njihovo bogatstvo.

Ključne fiskalne reforme sa ciljem uspostavljanja socijalne pravde moraju da bude ostvarene (smanjenje prihoda i ličnog imetka najbogatijih, tako da ostatak planete može imati više) i usvojene širom Evrope zarad sprečavanja fiskalnog dumpinga.⁴ Cilj je povećanje javnih prihoda, posebno progresivnim porezom na prihode najbogatijih pojedinaca (granična stopa za one koji pripadaju najvišem poreskom opsegu mora biti podignuta na 90%⁵), porezom na lično bogatstvo iznad određenog iznosa, kao i porezom na dobit preduzeća. Ovo povećanje prihoda mora da prati brz pad cene svakidašnjih roba i usluga, kao što su osnovne namirnice, voda, struja, grejanje, javni prevoz i školski pribor, što se može ostvariti značajnim i ciljanim smanjenjem poreza na promet (PDV), primenjenog na ove vitalne robe i usluge. Fiskalna politika takođe treba da podstiče zaštitu životne sredine primenom kaznenih poreza za preduzeća-zagađivače.

EU mora usvojiti porez na finansijske transakcije, posebno na deviznom tržištu, kako bi se povećali prihodi vlada.

Uprkos svojim „plemenitim“ namerama, zemlje članice G20 u više su navrata odbile da se bave pravnim i poreskim rajevima. Jednostavna mera za borbu protiv ovih poreskih rajeva (koji crpu vitalne resurse potrebne za razvoj kako severnih, tako i južnih zemalja) sastojala bi se u usvajanju zakona koji zvanično zabranjuje bilo koju vrste transakcije koja „prolazi“ kroz poreski raj svim pojedincima i preduzećima koja se nalaze u zemlji, zajedno sa kaznom koja bi bila jednaka iznosu kazne na zabranjene transakcije. Konačno, ove finansijske „septičke jame“ moraju biti uklonjene, zajedno sa kriminalnim delatnostima, korupcijom i menadžerskom delinkvencijom koja se tamo zbiva.

Fiskalne prevare odvođe značajnu količinu sredstava iz lokalne zajednice i negativno utiču na zapošljavanje. Značajni deo javnih prihoda mora biti preusmeren u vladine finansijske službe, kako bi mogle da se učinkovito bore protiv ove vrste

4 Kao npr. u Irskoj, gde porez na prihod preduzeća iznosi svega 12,5%.

5 Ova poreska stopa od 90% uvedena je za bogate u SAD tokom predsedničkog mandata Frenklina Ruzvelta.

prevara. Rezultate svojih delatnosti moraju javno objaviti, a krivci moraju biti strogo kažnjeni.

4. ZAUZDAVANJE FINANSIJSKIH TRŽIŠTA OBRAZOVANJEM ŠIROKOG KRUGA VLASNIKA HARTIJA OD VREDNOSTI, TE ZABRANA *SHORT SALES* I ŠPEKULACIJA U RAZLIČITIM OBLASTIMA. STVARANJE JAVNE EVROPSKE REJTING AGENCIJE.

Širom sveta špekulacije predstavljaju nekoliko puta uvećan iznos ukupnog bogatstva proizvedenog na planeti. Veoma složena priroda ovog finansijskog inženjeringa čini ga potpuno nekontrolisanim. Mehanizmi koje proizvodi podrivaju realnu privredu. Netransparentne finansijske transakcije su pravilo. Da bi se oporezovali, poverioci prvo moraju biti identifikovani. Diktatura finansijskog tržišta mora biti okončana! Špekulacije takođe moraju biti zabranjene u mnogim oblastima. Špekulacije sa državnim obveznicama, valutama i hranom treba da budu zabranjene.⁶ *Short sales* takođe mora biti zabranjen⁷ i izvedenice kreditnog rizika (*credit default swaps*) strogo regulisane. Tržišta šalterskih derivata moraju biti zatvorena, jer su ona „prave“ crne rupe i ne podležu nikakvim propisima ili nadzoru.

Rejting agencije takođe moraju biti ozbiljno reformisane i strogo regulisane. Daleko od toga da predstavljaju instrument za izradu objektivne naučne procene, one su postale osnovne poluge za strukturiranje neoliberalne globalizacije i već su izazvale društvene katastrofe više puta. Kada je rejting zemlje smanjen, kamatne stope na kredite se povećavaju, što objašnjava zašto se privredna situacija u toj zemlji i dalje pogoršava. Samozadovoljno ponašanje špekulanata u velikoj meri pogoršava teškoće, što će negativno uticati na obične građane. Submisivno ponašanje ovih rejting agencija prema severnoameričkom finansijskom sektoru načinilo ih je važnim akterom na međunarodnoj sceni, a njihova odgovornost za pokretanje i pogoršanje krize nije dovoljno prisutna u medijima. Ekonomska stabilnost evropskih zemalja nalazi se bez zaštite u rukama ovih rejting agencija, a nema ni ozbiljnih vladinih tela za njihovu kontrolu. Jedini način da se izađe iz ovog ćorsokaka jeste stvaranje javne rejting agencije.

6 V. Éric Toussaint "Getting to the root causes of the food crisis": <http://www.cadtm.org/Getting-to-the...>

7 *Short sales* omogućava trgovcima da špekulišu oko cene akcija, za koju se očekuje da će pasti, putem transakcije kojom kupuju, pa zatim odmah prodaju akcije. Nemačke vlasti su zabranile ove sumnjive poslove, dok se francuske vlasti i vlasti nekih drugih zemalja protive toj zabrani.

5. PREMEŠTANJE BANAKA U JAVNI SEKTOR POD KONTROLOM GRAĐANA.

Nakon decenija finansijskih ekscesa i privatizacija, krajnje je vreme za prenos bankarskog sektora u javni domen. Vlade moraju da povrate svoju sposobnost da kontrolišu i ograničavaju ekonomske i finansijske delatnosti. One takođe moraju da imaju instrumente potrebne za investicije i finansiranje javne potrošnje smanjenjem potrebe pozajmljivanja od privatnih i/ili stranih institucija. Banke moraju biti predmet eksproprijacije bez nadoknade njihovim vlasnicima i prebačene u javni sektor, gde bi bile stavljene pod nadzor građana. U nekim slučajevima, eksproprijacija privatnih banaka bi predstavljala trošak za državu zbog dugova koje su te banke nagomilale. Cenu toga trebalo bi da plate najveći akcionari banaka. Privatna preduzeća, koja su akcionari banaka koje su doveli do ruba finansijskog ponora, pri tome „sočno“ profitirajući, drže deo svog bogatstva u drugim sektorima privrede. Bogatstva ovih akcionara moraju biti oporezovana, kako bi se izbeglo da građani plaćaju gubitke banaka. Irski primer je veoma simboličan: način na koji je nacionalizovana Irska udružena banka (Irish Allied Bank) je potpuno neprihvatljiv i moramo izvući odgovarajuće pouke iz ovog lošeg primera.

6. PONOVA NACIONALIZACIJA BROJNIH PREDUZEĆA I USLUŽNIH DELATNOSTI, PRIVATIZOVANIH OD 1980.

Tokom poslednjih trideset godina mnoga javna preduzeća i javne službe su privatizovane. Od banaka do teške industrije, poštanskih usluga i telekomunikacija, energije i saobraćaja, vlade širom sveta premestile su čitave blokove privrede u privatni sektor, gubeći svaku mogućnost privredne regulacije. Ova javna dobra, plod kolektivnog rada, moraju se vratiti u javni domen. Ideja je da stvore nova javna preduzeća i da se javne službe prilagode potrebama ljudi, posebno da odgovore na problem klimatskih promena, na primer obrazovanjem javne službe za izolaciju zgrada.

7. OBIMNO SKRAĆENJE RADNOG VREMENA KAKO BI SE OTVORILA NOVA RADNA MESTA I POVEĆALE PLATE I PENZIJE.

Drugačija preraspodelu bogatstva jeste najbolji odgovor na krizu. Udeo bogatstva zaposlenih značajno je smanjen u poslednjim decenijama, dok su poverioci i preduzeća povećali svoj profit i, posledično, više se bavili finansijskim špekulacijama. Povećanje plata, ne samo da povećava do-

brobit ljudi, već povećava i sredstva koja stoje na raspolaganju za socijalnu zaštitu i penzije. Skraćivanjem radnog vremena bez smanjenja plata, kao i otvaranjem novih radnih mesta, radnici će osetiti poboljšanje kvaliteta života, a radna mesta će biti data onima koji ih traže. Obimno skraćivanje radnog vremena takođe nudi mogućnost uravnoteženja ritma života, drugačiji način života u zajednici koja okreće leđa potrošačkom društvu. Slobodno vreme može se koristiti za povećanje učešća građana u političkom životu, više međuljudske podrške, a takođe se može utrošiti na volonterske i umetničke delatnosti.

8. ZA NOVU, DEMOKRATSKU EVROPSKU UNIJU ZASNOVANU NA SOLIDARNOSTI.

Nekoliko odredbi u sporazumima o Evropskoj uniji, evro zoni i ECB-u mora biti ukinuto, kao što su član 63 i 125 Lisabonskog sporazuma kojim se zabranjuje kontrola kretanja kapitala i sve vrste pomoći državi u nevolji. Pakt o stabilnosti i rastu takođe mora biti napušten. Osim toga, sadašnji sporazumi moraju biti zamenjeni novim u okviru stvarnog demokratskog procesa, konstitutivnog za pakt solidarnosti građana u vezi sa zapošljavanjem i životnom sredinom.

Monetarna politika mora biti potpuno izmenjena, kao i status i prakse ECB-a. Nesposobnost političkih vlasti da obavežu ECB da kuje novac predstavlja ozbiljan nedostatak. Postavljanjem ECB-a iznad vlade, a time i naroda, Evropska unija je načinila katastrofalan izbor dajući prednost finansijskim interesima u odnosu na interese ljudi, umesto obratno.

Kako su mnogi društveni pokreti osudili njena pravila kao suviše kruta i potpuno neprimerena, ECB je bila primorana da u sred krize promeni svoju politiku i da izmeni datu joj ulogu. Nažalost, ona se složila da to uradi iz pogrešnih razloga. To ne znači da su interesi naroda uzeti u obzir, već interesi poverilaca. Ovakav stav jasno ilustruje da „karte treba ponovo promešati i drugačije podeliti“. ECB mora biti u stanju da direktno finansira države kada nastoje da postignu socijalne i ekološke ciljeve koji u potpunosti zadovoljavaju osnovne potrebe stanovništva. Danas, izuzetno raznolike privredne delatnosti, od ulaganja u izgradnju bolnica do projekata čiste špekulacije, finansiraju se na sličan način. Političke vlasti moraju barem da uzmu u obzir nametanje veoma različitih troškova za svaku vrstu zaduživanja: niske kamatne stope treba sačuvati za društveno pravedna i ekonomski održiva ulaganja, a primena veoma visoke kamatne stope – čak i previsoke kada situacija zahteva

– za špekulativne delatnosti koje bi mogla takođe biti zabranjene u određenim oblastima (kao što je prehodno navedeno).

Sa Evropom zasnovanom na solidarnosti i saradnji trebalo bi da bude moguće izbeći konkurentski etos koji teži da smanji životni standard. Neoliberalni način razmišljanja doveo je do krize i pokazao se neuspešnim. Snizio je socijalne indikatore, dovodeći do manjka socijalne zaštite, smanjenja broja radnih mesta i pomanjkanja javnih službi. Manjina je profitirala od krize gaženjem prava drugih, većine. Krivci su pobedili, žrtve su primorane da plate! Ova logika, u temelju svih osnivačkih akata Evropske unije, zajedno sa Paktom za stabilnost i rast, mora biti napuštena. Izgubila je svoj kredibilitet. Drugačija Evropa, zasnovana na saradnji među državama i solidarnosti među narodima, mora da postane primarni cilj. U tom kontekstu, budžetska i fiskalna politika moraju biti usklađivane, ali ne i standardizovane, jer postoje ogromne razlike između evropskih privreda. Samo njihovo usklađivanje može im doneti rešenje koje će omogućiti svima da krenu napred. Dalekosežna politika mora biti sprovedena na evropskom nivou, uključujući i obimna javna ulaganja u otvaranje novih radnih mesta u najvažnijim javnim službama, od lokalnih službi za proizvodnju održive energije preko službi za borbu protiv klimatskih promena do službi u osnovnim društvenim sektorima.

CADTM smatra da ova nova, demokratizovana Evropa mora nastojati da uspostavi principe oko kojih se ne može pregovarati. Ona mora da podrži i poboljša društvenu i fiskalnu pravdu, donosi odluke koje će podići životni standard njenih stanovnika, uključi se u smanjenje naoružanja i obimno kresanje vojnih troškova (uključujući i povlačenje evropskih trupa iz Avganistana i izlazak iz NATO-a), izabere održive izvore energije kako bi se izbeglo korišćenje nuklearne, i zabrani upotrebu genetski modifikovanih organizama (GMO). Štaviše, Evropa mora da odlučno stane na kraj svojoj politici „tvrđave pod opsadom“ kada su u pitanju kandidati za imigraciju, kako bi postala partner kome se veruje zarad njegove pravičnosti i istinske solidarnosti prema narodima juga.

Tekst je ustupljen za prevod i objavljivanje ljubaznošću autora.

Izvor: Éric Toussaint Eight key proposals for another Europe, <http://www.cadtm.org/Eight-key-proposals-for-another>

Prevod sa engleskog: Dušan Maljković

Redaktura: Miloš Jadžić

ROSA LUXEMBURG STIFTUNG

Gospodar Jevremova 47/11,
11000 Belgrade, Serbia
Tel: +381 11 334 65 49, 328 30 71
Fax +381 11 334 64 25
info@rosalux.rs · www.rosalux.rs
Pib: 106427900

Stavovi izneti u ovom tekstu su stavovi autora ili autorke
i ne moraju nužno da se poklapaju sa stavovima
Rosa Luxemburg Stiftung-a.

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**

